

Viktor Lorenc

Mgr. Viktor Lorenc,
pracovník zahraničního odboru
Kanceláře prezidenta republiky

Nakonec jsme se před pár lety dostali do stavu, kdy čeští podnikatelé už od svého státu nechtěli nic kromě toho, aby jim alespoň všemožně nepřekážel.

FOTO: ARCHIV

Ekonomická diplomacie po roce 1989

Česká republika v minulých desetiletích prošla historickou změnou. Jednou z cest, jak ji popsat, je věnovat se vývoji ekonomické diplomacie v zemi, která nejdříve neuměla prodávat, pak zase nějaký čas neměla prodávat co, a která se nakonec naučila obojí a pokusila se smířit sama se sebou. Tím, že bude čím je, namísto aby snila o tom, čím by být třeba měla.

**Hynek KMONÍČEK,
Viktor LORENC**

Toto krátké zamyšlení je také o tom, jak došlo k tomu, že v zemi Tomáše Bati mnozí marně žádali, aby se stát choval tržně a současně rozumně. Nakonec jsme se před pár lety dostali do stavu, kdy čeští podnikatelé už od svého státu nechtěli nic, kromě toho, aby jim alespoň všemožně nepřekážel.

Je poměrně obtížné hovořit v ČR jak o ekonomické diplomacii jako takové, tak i o koncepci jednotlivých vlád v tomto vymezení. Přesto lze s trochou nadsázky vystopovat alespoň několik rozeznatelných postupných období přístupu k ekonomickému rozměru diplomacie.

V první, řekněme předreformní fázi, docházelo ke svého druhu doběhu socialistické formy hospodaření ovlivněných českou fází sovětské perestrojky. Bylo typické značně zmateným hledáním nových cest s pomocí různých domácích a zahraničních návrhů modelů. Na tuto fázi navázalo druhé období, které lze charakterizovat jako dobu restitucí a privatizací. Přerod socialistických podniků a odchod jejich řídicích

pracovníků do privátu, nepřehledná situace stálých změn období schumpeterovské kreativní destrukce byly v tomto období provázeny příchodem prvních zahraničních investorů s jejich modely chování a marketingu. Toto období bývá charakterizováno řízenou destrukcí komunistického modelu státních podniků, jejich demontáží na menší celky, jejich privatizací často z dnešního pohledu „za hubičku“ do rukou zahraničních investorů, též v mnoha případech do rukou českých „zlatokopů“, a to vše v rámci ještě platných zákonů z dob komunismu.

Na druhé straně došlo k modernizaci výroby, masivnímu přesunu poptávky/nabídky v různých profesích, změně poptávky na zaměření vzdělanosti, změně v oblasti vědeckého a technického vývoje, a to vše ve velmi krátkém historickém čase. Lze to vnímat jako nelehkou, ale snad přiměřenou cenu za rychlost procesu.

S rozbitím řízeného zahraničního obchodu, sítě Federálního ministerstva zahraničního obchodu (FMZO) a reprezentací podniků zahraničního obchodu (PZO) nastalo neplánované

vakuum v zajišťování vývozní a dovozní podpory nově vzniklých česko-slovenských domácích privátních podniků, které často nebyly (pokud se nejednalo o nadnárodní společnosti) schopny si obdobné odborné služby, včetně právní ochrany, finančních zdrojů za přiměřených podmínek, využití platných bilaterálních a multilaterálních smluvních dokumentů apod. v zahraničí zajistit na příslušné úrovni. Tím lze vysvětlit zejména rychlý pokles počtu exportérů za „hranice EU“. MZV v této době bylo zcela nepřipraveno na tak vážný a dlouhodobý úkol, a to ve všech směrech, FMZO bylo překotně včleněno do již tak složité struktury MPO s dobovým oceňováním této sekce jako zcela zbytečné. Následoval odchod nejlepších pracovníků zpravidla do služeb zahraničních společností, a to včetně kontaktů a příslušných znalostí teritorií.

Třetí fázi je možno popsat jako dobu politických zásahů do chodu „zahraničního obchodu“, a to včetně likvidace -- i po modernizaci potenciálně životaschopných -- výrob. Jako svého druhu „case study“ lze například za jednoznačně nešťastné, byť politicky diskutabilně zdůvodnitelné, označit omezení vojenského průmyslu země. Výpadek je nevyčíslitelný a dopad na ekonomickou diplomacii (resp. její možnost této výroby nejenom ekonomicky, ale často cíleně politicky využít k novým cílům ČR) byl zejména v oblastech rozvoje světa mimořádně negativní. Lze konstatovat, že v mnoha specializovaných oborech se tento průmysl už nikdy nevzpamatoval, některé jeho části se vrací zpět na trhy až na přelomu tisíciletí, leckdy za cenu extrémních nákladů. V neposlední řadě je třeba zmínit ve svém důsledku ne vždy šťastná rozhodnutí o prodeji dluhů jiných států vůči bývalé ČSSR soukromým společnostem za zlomek jejich nominální ceny. V tomto případě je užitečné připomenout výskyt negativních reakcí států-dlužníků, které bylo nutno řešit právě prostřednictvím ekonomické diplomacie ve spolupráci s MPO a MF ČR (bankami), neboť ČR zpravidla přesunula dluh z roviny „stát – stát“ do roviny „stát – soukromý subjekt“ se všemi důsledky, které z toho vyplynuly (tj. například – po jistou dobu – politickým rozhodnutím státu dlužníka na omezení další ekonomické spolupráce s ČR).

Po těchto složitých obdobích přichází čtvrtá fáze, a to stabilizace standardního funkčního modelu soukromého podnikání v ČR (a to včetně sice složitěho a ne vždy ideálního modelu právního

zajištění tohoto modelu). Proběhla modernizace a restrukturalizace výroby a služeb, vědy s masivním přílivem zahraničního kapitálu, markantním zvýšením produktivity práce, stabilizací energetického sektoru, postupným zreálněním cen a kurzu národní měny. Po překonání křehkosti bankovního sektoru a zavedení systému investičních pobídek došlo k postupnému návratu k pragmatismu v zahraničním obchodě. Předně u některých firem došlo nuceně -- jinde díky prozíravosti managementu -- k návratu i na trhy rozvojových, resp. nově rozvinutých zemí. Nadále ovšem přetrvává ne vždy ideální právní model (viz problematika ochrany zájmů malých a středních českých firem na některých zahraničních trzích, stížnosti zahraničních investorů na mimořádně komplikované procedury ke zřízení jejich investic apod.) a komplikované, specificky české administrativní postupy. Teprve závěrem tohoto období (tedy pozdě) se začíná vážně zvažovat možnost diverzifikace českých vývozu (a dovozů) a snižování nově vytvořené závislosti na trhu EU.

Současná, řekněme pátá, fáze vývoje ČR z pohledu ekonomické diplomacie, je charakteristická návratem k opuštěnému pragmatismu, návratem na dříve vyklizené trhy a podporou síly národního průmyslu a služeb. Je to jak důsledek krize eurozóny, tak i posledního vývoje ohledně sankčního mechanismu uplatněného z naší strany na Ruskou federaci. Tato situace ukazuje nejen na nutnost variability našeho portfolia, ale též na požadavek akcentu na zajištění průběžné modernizace výroby, a to podporou vědy i dovozem nejmodernějších technologií a licencí, spolupráce (i za cenu pobídek) se špičkovými zahraničními investory v příslušných oborech. Je třeba spolu se Svazem průmyslu a dopravy, Hospodářskou komorou a dalšími výkonnými složkami nastavit dlouhodobé a minimálně měněné podmínky pro práci a využití jednotné sítě ekonomicky erudovaných diplomatů, kterých v současnosti MZV a MPO (Czechtrade) má jen omezené množství. Řekneme-li ovšem „A“, musíme říci i „B“, tj. tyto pracovníci musejí být adekvátně honorováni a k výkonu práce technicky zajištěni. Doba se mění a chceme-li kvalitní lidi a práci, musíme ji zaplatit a ovšem také tvrdě vyžadovat výsledky. Tato celkem elementární věc působí v českých podmínkách až revolučně, tedy skoro neproveditelně. Nic o současné situaci ale asi nevyovídá více.

PaedDr. Hynek Kmoníček, ředitel zahraničního odboru Kanceláře prezidenta republiky

Hynek Kmoníček

V neposlední řadě je třeba zmínit ve svém důsledku ne vždy šťastná rozhodnutí o prodeji dluhů jiných států vůči bývalé ČSSR soukromým společnostem za zlomek jejich nominální ceny.